

Współistnienie układowego toczenia rumieniowatego i alergii – zagadnienie kontrowersyjne

ANNA WOŹNIACKA¹, EWA ROBAK¹, ZBIGNIEW SAMOCHOCKI²

¹Klinika Dermatologii i Wenerologii AM w Łodzi, ul. Krzemieniecka 5, 94-017 Łódź

²Klinika Dermatologii Centralnego Szpitala Klinicznego WAM w Warszawie

W artykule przedstawiono przegląd piśmiennictwa dotyczący kontrowersyjnego problemu współistnienia układowego toczenia rumieniowatego z chorobami alergicznymi. Szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia immunoterapii i antybiotykoterapii.

Słowa kluczowe: SLE, alergia, immunoterapia

Współistnienie chorób o podłożu alergicznym u pacjentów z rozpoznanym układowym toczeniem rumieniowatym (SLE) jest przedmiotem zainteresowania wielu naukowców, a wyniki ich badań są rozbieżne. Pierwsze prace dotyczyły pacjentów z toczeniem, u których istotnie częściej występowało alergiczne zapalenie błony śluzowej nosa, a także reakcje polekowe [1]. Stężenie IgE w tej grupie było porównywalne do średniego stężenia uzyskanego w grupie kontrolnej osób zdrowych. Późniejsze badania wykazywały częstsze występowanie pokrzywki, alergii pokarmowych, atopowej astmy oskrzelowej i alergicznego zapalenia spojówek u chorych na SLE [2]. Sequeira i wsp. [3] opisali wzrost częstości występowania alergicznego zapalenia błony śluzowej nosa i astmy oskrzelowej jedynie u członków rodzin pacjentów z SLE, a nie u samych chorych z SLE. Natomiast u osób z SLE obserwowano częstsze występowanie alergii polekowych i ostrych odczynów alergicznych po ukąszeniu owadów. Petri i Albritton [4] wskazywali na częstsze występowanie reakcji alergicznych na leki wśród tej grupy chorych. Spośród 250 występujących reakcji polekowych najczęstszą przyczyną były niesteroidowe leki przeciwzapalne, sulfonamidy i penicyliny, rzadziej natomiast cefalosporyny, tetracykliny i erytromycyna.

Shahar i wsp. [5] zwrócili uwagę na współistnienie alergii pokarmowych i polekowych. Obserwacje te potwierdzili również Strom i wsp. [6], którzy w badanej grupie 195 osób z SLE reakcje alergiczne na leki i pokrzywkę obserwowali znamienne częściej u osób chorych aniżeli w porównywalnej grupie kontrolnej.

Sasai i Furukawa [7] badając grupę 36 dzieci matek chorych na SLE, u 28 (78%) stwierdzili także współistnienie chorób alergicznych. Atopowe zapalenie skóry i atopowa astma oskrzelowa występowały znamienne częściej (64% i 28%) niż w grupie kontrolnej (19% i 9%).

Częstsze występowanie reakcji alergicznych u chorych na SLE autorzy tłumaczą zwiększoną wrażliwością na antygeny pochodzenia zewnętrznego, co związane jest z aktywacją dopełniacza na drodze anafilaktoidalnej oraz charakterystyczną dla chorób autoimmunizacyjnych syntezą przeciwciał przeciwko różnym elementom komórkowym.

Immunoglobulina E a toczeń układowy

Istnieją kontrowersje dotyczące udziału immunoglobuliny E w patogenezie chorób tkanki łącznej. Rozbieżności te były inspiracją prac poświęconych temu zagadnieniu.

Elkayam i wsp. [8] prowadząc badania u 20 pacjentów z SLE stwierdzili istotny wzrost stężenia IgE w aktywnym okresie choroby, zwłaszcza u osób ze zmianami o typie *lupus nephritis*. Inni autorzy [9,10], uzyskując podobne wyniki, wskazali na udział IgE w patogenezie choroby i uważają obecność złogów IgE w obrębie nerek za czynnik niekorzystny prognostycznie. Narastanie stężenia IgE tłumaczone może być nasileniem zaburzeń mechanizmów immunosupresyjnych w ostrej fazie choroby. Sugeruje się, że przeciwciała klasy IgE i IgG4 mogą wpływać na uwalnianie mediatorów procesu zapalnego ułatwiając w ten sposób tworzenie złogów kompleksów immunologicznych [11].

Przypuszcza się, że IgE poprzez uwalnianie mediatorów z komórek zasadochłonnych i komórek tucznych powoduje zwiększoną przepuszczalność naczyń. Obserwacje te udowodnione zostały na modelu zwierzęcym w eksperymentalnie wywołanej chorobie posurowiczej i immunologicznie uwarunkowanym kłębkowym zapaleniu nerek. Mechanizm powstawania uszkodzeń narządów wewnętrznych w układowym toczeniu rumieniowatym

wydaje się być natomiast związany między innymi z odkładaniem się kompleksów immunologicznych w drobnych naczyniach, co prowadzi do aktywacji komplementu i w efekcie do ich uszkodzenia [11,12,13].

Rebhun i wsp. [14] określając stężenie IgE u tych samych pacjentów w okresie remisji i zaostrzeń SLE wykazali znacznie wyższe wartości IgE w aktywnym procesie chorobowym w porównaniu z okresem remisji. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że u niektórych chorych obie te wartości mieściły się w granicach normy. Fakt ten tłumaczy również możliwość fałszywej interpretacji stężenia IgE w przypadku jednokrotnego badania. Stąd też wynika celowość wielokrotnego określania stężenia IgE u tego samego pacjenta w trakcie przebiegu choroby. Jednokrotne badanie bowiem może być mylące i nie odzwierciedla dynamiki procesu. Podwyższone stężenia IgE u chorych na SLE były wykazywane również przez innych autorów i aczkolwiek korelowały z aktywnością choroby, to jednak nie miały związku ze współistnieniem chorób alergicznych [15].

Za związkiem pomiędzy układowym toczniem rumieniowatym a alergią przemawia nie tylko obecność przeciwciał klasy IgE u części chorych, ale również podwyższone stężenia cytokin związanych z limfocytami Th2. Richard-Patin i wsp. [16] badając 17 kobiet z SLE stwierdzili zwiększoną ekspresję genu dla cytokin Th 2 zależnych, tj. IL-4, IL-6, IL-10 w porównaniu do kontrolnej grupy 10 kobiet zdrowych. Uznali oni to za jedną z możliwych przyczyn zwiększonej aktywności limfocytów B odpowiedzialnych za syntezę autoprzeciwciał w tej chorobie.

Nieliczne badania kwestionują współistnienie zależnych od IgE chorób alergicznych u pacjentów z toczniem rumieniowatym układowym. Morton i wsp. [17] prowadzili badania u 49 chorych na SLE i nie potwierdzili zarówno zależnych od IgE chorób alergicznych, takich jak: atopowa astma oskrzelowa, alergiczne zapalenie błony śluzowej nosa, atopowe zapalenie skóry, jak i chorób alergicznych o prawdopodobnym lub niezależnym od IgE mechanizmie, takich jak: alergie na jad owadów, alergie pokarmowe i alergie kontaktowe. Stwierdzanie czterokrotnie częstszych reakcji polekowych u badanych autorzy tłumaczą możliwością prowokacji zmian skórnych przez zakażenia, z powodu których leki te były podawane, jak też brakiem możliwości doboru grupy kontrolnej porównywalnej zarówno pod względem rodzaju zakażenia jak i stosowanych leków.

Leki stosowane w toczniu a alergia

Pacjenci z toczniem rumieniowatym układowym otrzymujący leczenie immunosupresyjne są bardziej narażeni na rozwój zakażeń, zarówno bakteryjnych, wirusowych, jak i grzybiczych [18]. W takich przypadkach, biorąc pod uwagę ich wpływ na stan immunologiczny chorego, który w SLE jest zaburzony, istnieje problem doboru odpowiedniego leku. Szeroko stosowane sulfonamidy i

tetracykliny, zwiększając wrażliwość na promieniowanie ultrafioletowe mogą być przyczyną nie tylko reakcji alergicznych, ale również prowokować, czy zaostrzać, objawy choroby podstawowej [4,6,19]. Z tego powodu ich stosowanie u chorych na SLE powinno być ograniczone.

Wskazaniem do antybiotykoterapii u chorych z SLE jest również profilaktyka zapalenia wsierdza, zwłaszcza u chorych z wypadaniem płata zastawki dwudzielnej, jak również planowane zabiegi chirurgiczne i stomatologiczne. Aczkolwiek dobór antybiotyku powinien być rozważany indywidualnie, to jednak wielu autorów jako lek z wyboru traktuje amoksycylinę [20].

Syntetyczne chemioterapeutyki z grupy fluorochinolonów mogą być przyczyną zarówno reakcji naczyniowych, jak też zaostrzeń zmian skórnych w przebiegu SLE [21,22].

Terbinafina – lek szeroko stosowany w leczeniu grzybicy skóry i paznokci – może również być przyczyną prowokującą i nasilającą objawy tocznia. Opisywano przypadki rozwoju zarówno skórnej, jak i układowej postaci tocznia rumieniowatego, a także zaostrzenia już istniejącej choroby wkrótce po rozpoczęciu terapii terbinafiną z powodu grzybicy płytek paznokciowych [23, 24].

Swoista immunoterapia a zjawiska immunologiczne

Stosowaną metodą leczenia chorób alergicznych jest swoista immunoterapia. Przedmiotem kontrowersyjnych opinii jest jej wpływ na stymulację produkcji auto-przeciwciał i indukcję chorób związanych z obecnością kompleksów immunologicznych [25].

Badania Tada i wsp. [26] przeprowadzone u chorych na atopowe zapalenie skóry wykazały obecność przeciwciał przeciwdrożdżowych o różnym mianie (od 1:40 do 1:640) u 25,8% pacjentów. Również badania wykonane w grupie chorych na alergiczne zapalenie błony śluzowej nosa, z których połowa poddana była immunoterapii wykazały obecność tych przeciwciał u 40%, zaś w porównywalnej grupie osób zdrowych jedynie u 10% badanych [20].

Wpływ hyposensybilizacji na immunologiczne parametry laboratoryjne, takie jak: stężenie immunoglobuliny A, G, M, czynnika reumatoidalnego, poziom składowych C3 i C4 komplementu, przeciwciał przeciwdrożdżowych i krążących kompleksów immunologicznych badany był u 90 chorych na alergiczną astmę oskrzelową i alergiczne zapalenie błony śluzowej nosa. Aczkolwiek obecność przeciwciał przeciwdrożdżowych stwierdzono w 23,3% przypadków, to jednak nie było istotnych statystycznie różnic pomiędzy badanymi parametrami immunologicznymi u pacjentów poddanych immunoterapii w okresie od 3 miesięcy do 5 lat i u pacjentów nie otrzymujących tego typu leczenia [27]. Podobnie Yang i wsp. [28] nie wykazali wpływu swoistej immunoterapii na stężenie krążących kompleksów immunologicznych u chorych z alergią wziewną.

Wyniki przedstawionych prac nie wskazują na wpływ swoistej immunoterapii na ryzyko rozwoju chorób kompleksów immunologicznych, jednakże ten rodzaj leczenia nie powinien być stosowany u osób z chorobami autoimmunizacyjnymi [29,30,31].

Opisane w literaturze kontrowersyjne wyniki dotyczące współistnienia układowego toczenia rumieniowatego z chorobami alergicznymi wskazują na konieczność kontynuacji badań na większych grupach pacjentów, zwłaszcza będących w różnych okresach aktywności choroby.

Piśmiennictwo

- Goldman JA, Klimek GA, Ali R. Allergy in systemic lupus erythematosus: a case control study. *J Rheumatol* 1992; 19: 265-269.
- Diumenjo MS, Lisanta M, Valles R, Rivero I. Allergic manifestations of systemic lupus erythematosus. *Allergol Immunol (Madr)* 1985; 13: 323-326.
- Sequeira JF, Cesic D, Keser G, Bukelica M, Karanagnostis S, Khamashta MA, Hughes GR. Allergic disorders in systemic lupus erythematosus. *Lupus* 1993; 2: 187-191.
- Petri M, Albritton J. Antibiotic allergy in systemic lupus erythematosus: a case-control study. *J Rheumatol* 1992; 19: 265-269.
- Shahar E, Lorber M. Allergy and SLE: common and variable. *Isr J Med Sci* 1997; 33: 147-149.
- Strom BL, Reidenberg MM, West S, Snyder ES, Freundlich B, Stolley PD. Shingles, allergies, family medical history, oral contraceptives and other potential risk factors for systemic lupus erythematosus. *Am J Epidemiol* 1994; 7: 632-642.
- Sasai K, Furukawa S, Hashimoto H, Yabuta K. Increased levels of serum IgE in children of mothers with systemic lupus erythematosus. *Allergy* 1995; 4: 370-373.
- Elkayam O, Tamir R, Pick AI, Wysesbeek A. Serum IgE concentrations, disease activity, and atopic disorders in systemic lupus erythematosus. *Allergy* 1995; 50: 94-96.
- Laurent J, Lagrue G, Sobel A. Increased serum IgE levels in patients with lupus nephritis. *Am J Nephrol* 1986; 6: 413-414.
- Tuma SN, Llach F, Sostrin S, Dubois EL, Massry SG. Glomerular IgE deposits in patients with lupus nephritis. *Am J Nephrol* 1981; 1: 31-36.
- Cochrane CG, Koffler D. Immune complex disease in experimental animals and man. *Adv Immunol* 1973; 16: 185-264.
- McPaul JJ, Newcomb RM, Mullins JD, Thompson AL, Rogers PW. Participation of immunoglobulin E (IgE) in immune mediated glomerulonephritis. *Kidney Int* 1974; 5: 292-299.
- Robertson MR, Potter EV, Roberts ML, Patterson R. Immunoglobulin E in renal disease. *Nephron* 1976; 16: 256-271.
- Rebhun J, Quismorio F, Dubois E, Heiner D. Systemic lupus erythematosus activity and IgE. *Ann Allergy* 1983; 50: 34-36.
- Mikecz K, Sonkoly I, Meszaros C, Szegedi G. Serum IgE level in systemic lupus erythematosus. *Acta Med Hung* 1985; 42: 59-65.
- Richaud-Patin Y, Alcocer-Varela J, Lorente L. High levels of Th2 cytokine gene expression in systemic lupus erythematosus. *Rev Invest Clin* 1995; 4: 267-272.
- Morton S, Palmer B, Muir K, Powell RJ. IgE and non-IgE mediated allergic disorders in systemic lupus erythematosus. *Ann Rheum Dis* 1998; 57: 660-663.
- Sysa-Jedrzejowska A, Woźniacka A, Dziankowska-Bartkowiak B, Kwaśniewska J, Loga G, Łaski E. Yeast-like fungi infections in patients treated with low doses of immunosuppressive drugs. *Med Sci Monit* 1997; 3: 369-372.
- Wang CR, Chuang CY, Chen CY. Drug allergy in Chinese patients with systemic lupus erythematosus. *J Rheumatol* 1993; 20: 399-400.
- Wallace DJ, Hahn BH. Adjunctive measures and issues: allergies, antibiotics, vaccines, hormones, and osteoporosis. W: Dubois' *Lupus Erythematosus*, wyd. DJ Wallace, BH Hahn, Baltimore: Williams & Wilkins Waverly Comp 1997: 1203-1212.
- Beuselink B, Devuyt O. Ciprofloxacin-induced hypersensitivity vasculitis. *Acta Clin Belg* 1994; 49: 173-176.
- Mysler E, Paget SA, Kimberly R. Ciprofloxacin reactions mimicking lupus flares. *Arthritis Rheum* 1994; 37: 1112-1113.
- Holmes S, Kemmett D. Exacerbation of systemic lupus erythematosus induced by terbinafine. *Br J Dermatol* 1998; 139: 1133.
- Murphy M, Barnes L. Terbinafine-induced lupus erythematosus. *Br J Dermatol* 1998; 138: 708-709.
- Rogala B. Ryzyko i bezpieczeństwo immunoterapii. *Alergia Astma Immunologia* 1998; S1: 16-17.
- Tada J, Toi Y, Yoshioka T, Fujiwara H, Arata J. Antinuclear antibodies in patients with atopic dermatitis and severe facial lesions. *Dermatology* 1994; 189: 38-40.
- Negrini AC, Troise C, Voltolini S, Siccardi M, Grassia L. Long-term hyposensitization and adverse immunologic responses. A laboratory evaluation. *Ann Allergy* 1985; 54: 534-537.
- Yang WH, Dorval G, Osterland CK, Gilmore NJ. Circulating immune complexes during immunotherapy. *J Allergy Clin Immunol* 1979; 63: 300-307.
- World Health Organization/International Union of Immunological Societies Working Group Report. Current status of allergen immunotherapy. *Lancet* 1989; i: 259-261.
- World Health Organisation/International Union of Immunological Societies Working Group Report. Current status of allergen immunotherapy (hyposensitization). *Bull WHO* 1989; 67: 263-272.
- WHO position paper allergen immunotherapy: therapeutic vaccines for allergic diseases. *Allergy* 1998; 53: 6-42.

Coexistence of systemic lupus erythematosus with allergy – controversial aspects

ANNA WOŹNIACKA, EWA ROBAK, ZBIGNIEW SAMOCHOCKI

Summary

This article explores the problem of systemic lupus erythematosus and allergy coexistence. Immunotherapy and antibiotic prophylaxis in SLE patients is also discussed. *Alergia Astma Immunol* 2000; 5(2): 111-113

Key words: SLE, allergy, immunotherapy